

Intergenerational Learning for the Democratic Citizenship Învățarea intergenerațională pentru o cetățenie democratică

Nicolae CUȚĂ, Romanian Association for Community Development

Abstract

The paper introduces the concept of *participatory development*, based on the *social capital* and on the *democratic citizenship*. As a method for the *education for democratic citizenship*, we present the *intergenerational learning*, focusing on the advantages this method offers for adult education. For argumentation, 2 projects implemented by the Romanian Association for Community Development are described: “Community-Active School” and “Learning from Children”

Studiile celebre ale unor cercetători contemporani ca Robert Putnam¹ sau Francis Fukuyama² au arătat că dezvoltarea economică a unei societăți sau comunități depinde mai puțin de factori considerați până acum primordialii (cum ar fi resursele naturale) cât de prezența unui tip de resurse mai puțin palpabile, dar foarte valoroase, incluse sub denumirea generică de capital social. Fără a avea vreo legătură cu termenul sinonim folosit în legislația comercială românească, capitalul social este un ansamblu de norme, valori și aptitudini care sunt împărtășite într-o comunitate / societate și structura rețelei sociale din acea comunitate.

Deși concluziile oamenilor de știință nu sunt unanime în ceea ce privește rolul capitalului social în dezvoltarea economică, ele variază între recunoașterea unui rol determinant și unul favorizant. Istoria a dovedit că dezvoltarea economică se poate face și sub presiunea unor dictaturi, în condițiile unui capital social foarte scăzut. Numai că eficiența acestei dezvoltări este mai mică decât în cazul societăților în care se manifestă un capital social puternic, bazat pe *încredere socială, asociabilitate spontană, reciprocitate generalizată și participare civică*. Aceste valori reduc foarte mult costurile tranzacționale ale dezvoltării, suplinesc cu succes un aparat birocratic greoi și costisitor și produc mai multă satisfacție cetățenilor. Rezultatul este un nou tip de dezvoltare, *dezvoltarea participativă*, care urmează pe linia evolutivă *creștere economică => dezvoltare umană/socială => dezvoltare durabilă*. Caracteristica ce deosebește acest tip de dezvoltare de cele anterioare este eficiența sporită. Ea poate fi măsurată printr-un factor suplimentar (c.a.s.) inclus în indicatorul dezvoltării durabile³.

Indicele dezvoltării participative = (investiția brută în mijloacele de producție – amortizarea mijloacelor de producție – capitalul natural consumat + cheltuielile curente cu sănătatea și educația x c.a.s.)/PIB,

*c.a.s. este *coeficientul de asociabilitate spontană* = *numărul mediu de organizații din care face parte un cetățean*.

În plan social, ansamblul de norme și valori menționate mai sus definește un tip nou de relații sociale specifice societăților cu un capital social ridicat: *cetățenia democratică / participativă*. Aceasta implică un set de competențe civice la un număr semnificativ de cetățeni dintr-o comunitate. Dacă numărul acestora este insuficient sau competențele pe care le dețin nu sunt suficiente de puternice, în comunitatea respectivă nu se poate instaura acest tip de relații sociale, caracterizate printr-un echilibru dinamic de atitudini civice: încredere și vigilență, participare și disciplină, activism și confort, control asupra puterii și loialitate față de aceasta.

Ca orice alte competențe, și cetățenia democratică se dobândește prin educație. Fiind vorba de un set de competențe sociale, într-o societate aflată în tranziție, cum este cea în care trăim, acestea fac obiectul învățării continue. Deși este extrem de important ca *educația pentru cetățenia democratică* să înceapă cât mai timpuriu, din școală, ca formă a educației civice, aceasta nu se poate limita la învățământul formal. Nevoia de o astfel de educație este la fel de mare și în rândul adulților, ba chiar mai mare dacă avem în vedere cultura politică pe care au dobândit-o aceștia sub regimul comunist. Dată fiind nevoia comună a adulților și a copiilor dintr-o comunitate de a fi educați în spiritul valorilor cetățeniei democratice a apărut în mod firesc și ideea *învățării intergeneraționale*. Având în vedere specificul acestei conferințe, *vom urmări în continuare avantajele pe care le prezintă această metodă pentru educația adulților*:

1. Datorită puterii de persuasiune a copiilor asupra adulților, învățarea intergenerațională constituie un factor de motivare pentru a-i determina pe adulți să participe alături de ei la activități de învățare care altfel le-ar părea fie copilărești, fie stânjenitoare.

2. Un alt factor motivant pentru adulți este punerea acestora în postura explicită de educatori. Puși în fața copiilor, adulții simt nevoia să le dea acestora lecții, fie ele numai de viață. Dacă acest lucru este făcut programatic, adultul care știe că va trebui să participe la o activitate alături de copii se va pregăti el însuși la fel cum profesorul se pregătește înainte de lecție.

3. În sfârșit, un alt factor favorizant pentru educația adulților este faptul că adulții doresc să fie modele pentru copii sau, în orice caz, să le ofere exemple pozitive. De aceea, adulții se comportă “mai frumos” în fața copiilor, ceea ce constituie o bună ocazie dintre ei să practice unele dintre comportamentele civice pe care le presupune cetățenia democratică.

Pornind de la aceste principii, Asociația Română de Dezvoltare Comunitară a derulat în ultimii ani două proiecte în care au fost implicați copii de vârstă școlară din comunități rurale defavorizate.

Primul program, care se derulează de 2 ani în 15 școli rurale pilot, se intitulează “Școala comunitar-activă”. Acesta a constat în introducerea în curriculumul la dispoziția școlii a unei discipline opționale, “Dezvoltarea comunitară”, care folosește comunitatea locală atât ca obiect de studiu cât și ca resursă curriculară. Faptul că adulții din comunitate s-au simțit studiați de copiii lor și au fost solicitați să-i ajute pe aceștia să învețe despre subiecte cum ar fi: istoricul satului, acțiuni comunitare și inițiative civice i-a determinat pe aceștia să își schimbe bine comportamentul civic, devenind mai receptivi la problemele comunitare și implicându-se mai mult în rezolvarea sau dezbateră acestora. Chiar dacă au făcut acest lucru doar

¹ Putnam, Robert, *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*

² Fukuyama, Francis, *Trust: The social virtues and the creation of prosperity* (New York: Free Press, 1996).

³ rata medie de investiție = (investiția brută în mijloace de producție – amortizarea mijloacelor de producție – capitalul natural consumat + cheltuielile curente cu sănătatea și educația)/PIB

pentru a le oferi un exemplu copiilor lor, exersarea acestor comportamente este o metodă prin care se formează atitudinea civică (*learning by doing*).

Proiectul "Să învățăm de la copii", a urmarit să formeze atitudini civice pozitive la nivel de comunitate, în scopul dezvoltării acesteia. S-a pornit de la lucruri știute dintotdeauna: copiii sunt prezentul și viitorul, sunt oglinzi care pot să arate fața rea sau bună a vieții, sunt cei pentru care nimic nu este imposibil, sunt cei care îi pun în mișcare pe adulți. Proiectul s-a derulat pe o perioada de cinci luni și și-a propus ca, prin intermediul artei, să lanseze către oamenii din comunități teme de gândire despre modalitățile de comportament civic, despre inițiative locale, precum și sensibilizarea organelor locale în legătură cu ceea ce este bine și ceea ce nu merge bine într-o localitate. Un alt obiectiv al proiectului l-a reprezentat discutarea cu adulții din sat a problemelor identificate. Cei mari s-au hotărât să participe împreună cu copiii la acțiuni care să facă în așa fel încât visele lor să devină realitate. S-au întâlnit de mai multe ori, au analizat problemele și au pus la punct planuri de acțiune pentru a le rezolva. În această perioadă în satele în care s-a derulat proiectul s-au înființat *Cluburi de dezvoltare comunitară*, unde se discută despre viața din satul lor și modalități de a o face mai placută. În finalul proiectului copiii au prezentat pe scenele căminelor culturale spectacole de teatru comunitar concepute de ei sub îndrumarea unor actori profesioniști.

Deși la început mulți dintre adulți au fost reticenți față de proiectul copiilor, în final au realizat că cei mici le-au dat o adevărata lecție de viață. Au învățat că se pot organiza și pot rezolva unele probleme comunitare cu propriile forțe. În piesele de teatru copiii au arătat realitatea, ceea ce se intampla în sate, fiind expuse atât problemele părinților, cât și cele ale Consiliului Local. În rolurile interpretate de ei se regăseau cei mari, adulții, părinții, frații, vecinii, rudele lor. Adulții au înțeles că trebuie să-i asculte pe copii, să le audă visele, că au multe să le spună și că trebuie să-i sprijine. Au realizat că problemele satului trebuie rezolvate și că nu trebuie să fie absenți, ci prezenți la tot ce se intamplă în jurul lor.

Cert este faptul că oamenii din sate și-au «deschis ochii», au înțeles ce au vrut copiii să le transmită și au ajuns la concluzia că trebuie să-i susțină, după posibilități, cu tot ceea ce vor să realizeze pentru comunități. Învățarea intergenerațională a fost vizată de la bun început de acest proiect, spectacolul jucat de elevi fiind conceput pentru spectatori adulți. Astfel, spre deosebire de scenetele obișnuite jucate de școlari, subiectele au fost inspirate din viața oamenilor mari și publicul țintă a fost reprezentat de adulți și nu de colegii "actorilor".

În *concluzie*, lipsa de prejudecăți și de experiență a copiilor le conferă acestora o viziune revoluționară asupra comunității, inclusiv asupra rolului și a modului de funcționare a instituțiilor sale. Învățând împreună cu ei, adulții nu au decât de câștigat o nouă perspectivă asupra societății, mai apropiată de cea a cetățeniei active. Entuziasmul și nonconformismul copiilor îi pot ajuta pe adulți să își depășească vechile cadre mentale și "să iasă din cutia gândirii conformiste".